

академія», 2006. – 162 с.; Устенко-Гармаш Т. Майська ніч [рукопис] / Т.Устенко-Гармаш, 1932. – 28 с.; Хороб 2002: Хороб С.І. Українська модерна драма кінця ХІХ – початку ХХ століття / С.І. Хороб. – Івано-Франківськ : Плай, 2002. – 413 с.

Предметом аналіза в статтє являютьсє жанровые признаки драматических произведений с историческим и социально-бытовым конфликтом. В процессе исследования выявлена тенденция к несоответствию жанрового определения и жанровых признаков в произведениях драматургов-эмигрантов С.Ковбеля, Олега Лугового, В.Бабиенка, Дмитрия Гунькевича, Т.Устенка-Гармаша.

Ключевые слова: жанр, національний характер, конфлікт, драматургія діаспори.

Юлія Тьопенко, докторант (Київ)

ББК 83.3 (4)2

УДК 821 112.2 –2

До питання про рецепцію національної літератури в інонаціональному середовищі як про складову її загальної історії

У статті зроблено спробу винести на наукове обговорення проблему рецепції та інтерпретації національної літератури в інонаціональному середовищі як невід'ємну складову її загальної історії. Проведено аналогію між прочитанням літературного твору представниками національної літератури, до якої він належить, та читачами, які сприймають твір не мовою його написання, а в перекладі своєю рідною або якоюсь "третьою" мовою-посередницею. У розвиток відомої "формули О.Білецького" звернуто увагу на доцільність вирівнювання у правах у справі інтерпретації тексту не лише автора та читача, а ще й інонаціонального читача.

Ключові слова: рецепція, інтерпретація, інонаціональне середовище, історія літератури, автор, читач, інонаціональний читач.

The article attempts to bring to the scientific discussion the problem of the reception and interpretation of national literature in a foreign environment as an integral part of its overall history. The analogy is drawn between the reading of a literary work by national literature representatives, to which it belongs, and readers, perceiving the work not in the language of its writing, but translated into their native language or any "third" intermediate language. In the development of the famous "A. Beletsky formula" the attention is paid to the appropriateness of the alignment of rights in the interpretation of the text not only between the author and the reader, but also the reader of any other nationality.

Keywords: reception, interpretation, foreign environment, history of literature, the author, the reader, the reader of other nationality.

Всупереч тому очевидному для більшості факту, що поняття художньої літератури за традицією включає в себе все те, що існує у вигляді переважно писаних, зафіксованих на письмі зразків, творів, книжок, – історію будь-якої національної літератури в усі часи, на жодному з етапів її існування та розвитку навряд чи можливо було б обмежити лише переліком художніх текстів, що її складали (нехай навіть супроводжуваного докладним описом усіх обставин, пов'язаних з виникненням і оприлюдненням кожного з них), виключивши з поля зору все те, що залишалося поза текстами, але біля них, поруч з ними, все, що так чи інакше їх торкалося або могло торкатися. Зробити щось подібне було б неможливо, повторюємо, ніколи, починаючи з давнини, тим більше це виявляється недосяжним нині, коли відбувається процес формування нової культурно-історичної парадигми, у світі, в якому взаємні дотики, включаючи, зокрема, й ті, що їх зумовлено інтертекстуальністю, взаємозв'язки між, здавалося б, найвіддаленішими одна від одної матеріями, станами, енергіями, проникнення одних літератур до світу інших сягнули історичного максимуму, продовжуючи виявляти виразну схильність до дальшого посилення тенденції долаття ізоляції та глобального поєднання. Точніше кажучи, зробити так було б можливо, але подібний підхід означав би свідоме чи несвідоме спрощення

досліджуваного феномену, обмеження поля для дослідження, провокуючи неминучі втрати як повноти, так і глибини розуміння проблеми й окремих її аспектів.

Коли ми говоримо: «те, що лишалося поза текстами», – маємо на увазі не тільки різноманітні контексти, так чи інакше пов'язані як із самим текстом, так і з його автором та читачем, дотичні до тексту, автора, читача. Тобто, й контексти також, але не лише їх. Окрім контекстів, варто було б, на нашу думку, приділити увагу ще й такій сфері, як контакти між різними літературами, тобто, інакше кажучи, міжлітературні зв'язки в усіх їхніх можливих формах. Історія будь-якої національної літератури – це аж ніяк не лише історія продукування текстів мовою (або мовами), якою ця література твориться, разом з історією інших елементів, які взяті усі разом утворюють літературний процес. До рамок того феномену, що його за традицією називають «історією літератури», слід, вочевидь, включити ще низку складових. Далеко не останнє місце серед них мала б посісти, мабуть, історія сприйняття національної літератури в інонаціональному середовищі, у регіоні, у світі, а також оцінка її участі у формуванні того особливого з огляду на його цінність і значущість явища, яке йменують «світовою літературою». Історія входження національної літератури до літератури світової становить, гадаємо, невід'ємний компонент історії цієї літератури.

У цьому зв'язку не завадило б ще раз нагадати відому, часто цитовану під різними приводами фундаментальну тезу О.Білецького (що її він, як відомо, повторив слідом за М.Рубакіним), згідно з якою історія будь-якої літератури це – не лише історія письменників, а й історія читачів й яка свого часу виявилася без перебільшення проривною, зумовивши рішучий поворот убік читацького сприйняття літературного твору як вагомого фактора формування його змісту ще навіть у рамках ідеологічного диктату, цензури, відсутності теоретико-методологічного плюралізму.

Коли поглянути на проблему під цим кутом зору, стане очевидним, що один і той самий художній текст за різних обставин, без зміни у ньому жодного слова, жодної літери чи то навіть жодної коми залежно від обставин може бути сприйнято по-різному: або як цікава розважальна історія із закрученою інтригою та «гострим» сюжетом, або – як складна психологічна оповідь з багатозаровим підтекстом. Наявність двох абсолютно різних прочитань при цьому не означатиме, що на одне з них треба дивитися як на «правильне», а на друге – як на «неправильне», аж ніяк не виключатиме жодного з них, не позбавлятиме права на існування ані перше, ані друге.

«Формула О.Білецького» фактично створює підґрунтя для підвищеного інтересу теорії літератури, загалом літературознавства і деяких суміжних з ним наукових дисциплін до літератури радше як до діяльності, ніж до раз і назавжди встановленого, зафіксованого відповідним чином масиву друкованої продукції. Перефразовуючи й розвиваючи думку вченого, можна було б стверджувати, що історія літератури – це не лише історія письменників, які її створюють, та історія своїх власних, національних читачів, які «споживають» її рідною мовою, а й історія читачів іншого типу, тих, хто читає твори цієї літератури іншими мовами, у перекладах. Зміщення фокусу уваги на процес входження літератури окремо взятої нації, народу, народності, етнічної групи до поля глобальної або світової літератури з особливим акцентом на його винятковій важливості з точки зору цілого комплексу обставин, виходячи із цього, слід було б розглядати, на нашу думку, як один з перспективних напрямів сучасного літературознавства.

Особливої ваги дослідження процесу, про який ідеться, набуває для літератур, які за усталеною протягом тривалого часу традицією не прийнято зараховувати до кола літератур «великих» або, як їх ще називають, «світових», таких, які ледь не апіорі «відряджають» усі свої звершення, здобутки та навіть і цілком рядові, посередні зразки до загального корпусу творів, які сприймаються та споживаються представниками всіх націй та народностей світу, й якими є літератури англійська, американська, німецька, російська, французька, китайська, японська та деякі інші. Для «малих» літератур їхній доробок, помічений, відзначений, зафіксований як на рівні двосторонніх літературних зв'язків з найближчими до них літературами-партнерами, так і на рівні загальному – регіональному, континентальному, глобальному – є винятково важливий.

Історія літератури, відтак, є не лише історією написання текстів, а ще й історією їхнього прочитання, у процесі якого читач формує, «конструює» зміст твору-тексту, виходячи з його власних уподобань, смаків, інтенцій, претензій, а також відповідно до конкретно-історичних умов, за яких відбувається «конструювання». Поза всяким сумнівом, цей процес іде за вагомої участі автора, з його, так би мовити, «подачі», але все-таки власними силами читача, на його розсуд. Ця думка перетворилася ледь не на аксіому літературознавчої науки й суміжних з нею гуманітарних наукових дисциплін кінця ХХ – початку ХХІ ст. На часі, гадаю, наступний крок у визначеному логікою, що міститься у «формулі О.Білецького», вирівнюванні в правах автора та читача: визнання того, що історія літератури – це не лише писання і читання, а ще й входження написаного і прочитаного в межох однієї літератури до світу іншої або інших літератур, інакше кажучи, літературна рецепція, сприйняття однієї національної літератури іншою національною літературою в усіх його можливих видах і формах, включаючи найсучасніші.

Читання має свою окрему історію, яка останнім часом привертає все більшу й більшу увагу представників різних наук і навіть уже знайшла тих, хто готовий, поставивши саме її в центр уваги, зосередитися на фактах, пов'язаних насамперед саме з нею. В якій спосіб вивчати історію читання? Як зрозуміти її закони і закономірності? Як збагнути її? Хтось вважає, що варто звернутися до історії книговидання і торгівлі книжками. Комуś видається, що найкоротший шлях – це опис бібліотек, бібліотечних фондів, а також того, як відбувався процес їхнього використання. Інші пропонують розпочати з аналізу записів про читачів і про сферу їхніх читацьких зацікавлень. «Карло Гінзбург, – пише, приміром, Р.Дарнтон, – натрапив на одного звичайного мірошника з Фріулі ХVІ ст. у матеріалах інквізиції. Шукаючи ересь, інквізитор запитував свою жертву про коло читання. У відповідь Менокьо назвав кілька творів і старанно прокоментував кожний з них" [1, с.188]. У такий спосіб ученому вдалося показати можливість вивчення читання як діяльності простих людей чотири століття тому, причому, діяльності не спорадичної, безсистемної, випадкової, а, навпаки, добре усвідомленої, активної, цілеспрямованої, результативної.

Історія читання в Європі – як континентальній, якщо під нею розуміти, передусім, Францію і Німеччину, так і острівній, тобто, у Великій Британії, зокрема, в Англії, – невіддільна від історії переважної більшості інших сфер життя, а в якомусь сенсі – й від історії самого життя. Мають рацію ті з учених, хто береться стверджувати і доводити, що читання і життя йдуть паралельно, з одного боку, впливаючи одне на одне, з іншого, – відчуваючи вплив іншого на себе. Одним з характерних і, на нашу думку, показових прикладів такого впливу слід вважати швидке утвердження нового способу читання творів художньої літератури, яке відбувається у зв'язку з появою й розвитком поштової служби. Ж.-Ж. Руссо одержував багато листів від читачів його творів, особливо, "Юлії, або Нової Елоїзи", й, відповідаючи на них, давав читачам-дописувачам вказівки щодо того, як треба читати те, що він пише. Фактично йдеться про те, що письменник через безпосереднє спілкування з читачами у листуванні з кожним з них формував для них стратегію сприйняття як одного конкретного роману, так і його творчості загалом. З огляду на тему нашої роботи, важливо зазначити, що автор «Юлії...» не був першопрохідцем у справі налагоджування активної поштової кореспонденції між автором та читачем як фактору вивчення історії літератури. До нього подібні читацькі реакції викликав саме в Англії, яка цікавить нас у першу чергу, своїми романами С.Ричардсон, до певної міри змінивши сам спосіб читання й сприйняття художнього твору англійською читацькою публікою. Незаперечним фактором сприяння у здійсненні подібної дії автором «Памели» та «Клариси» виявилось поєднання ним в одній особі, з одного боку, постаті талановитого письменника-новатора, з іншого, успішного видавця, на що також варто звернути погляд, маючи на увазі співвіднесеність та взаємозалежність між процесами писання літературних текстів та їхнім прочитанням.

Будь-яке явище ані в природі, ані в соціумі з часом, як відомо, не залишається незмінним. Воно розвивається, набуває нових елементів, зазнає модифікацій та змін і за формою, і за змістом. Зазнають змін його функції, відносини з іншими явищами (як у синхронії, так і в діахронії), контексти. Не був винятком у цьому сенсі й процес читання як сприйняття

літератури. Існує точка зору, що «революція в читанні» відбулася наприкінці XVIII ст., коли європейський читацький загал поступово перейшов від читання «інтенсивного» до «екстенсивного». Це означає, що замість обмеженої кількості книжок – Біблії, календаря на рік, двох-трьох релігійних текстів, які читалися й перечитувалися знову і знову, зазвичай уголос і у групах, – у розпорядженні читачів виявилися різноманітні види паперової продукції, серед якої, крім традиційних календарів та Святого Письма, з'явилися й такі незвичні й незвичайні, як журнали і газети. Матеріальне забезпечення процесу читання кардинально вплинуло на його природу та особливості. Люди перейшли від перечитування добре відомих їм текстів до читання як такого. Прочитана книжка або журнал рішуче відсувалися вбік, прочитавши їх, читач одразу поспішав за наступним матеріалом для читання.

Пропонована схема «революції» страждає на певну прямолінійність. Рух процесу читання в Європі протягом XVIII – XIX ст. навряд чи розвивався лише у напрямі екстенсивного розширення за рахунок розвитку технічного прогресу, кількісного збільшення пропозиції у вигляді нових книжок, альманахів, періодичних видань. а також полегшення доступу до них дедалі більшої кількості читачів. Мають рацію ті, хто, стверджують, що у багатьох випадках, особливо, у колі читачів творів таких авторів, як С.Ричардсон або Ж.-Ж. Руссо, читання в добу переходу від інтенсивного формату до формату екстенсивного стало саме інтенсивнішим, а не навпаки, обґрунтовуючи на цій підставі тезу, згідно з якою зміни у читанні, про які йшлося вище, надали нових можливостей не лише шляхом зменшення інтенсивності на користь екстенсивності, а ще й завдяки появі іншої якості – збагаченню розмаїття.

Рецепція, так само, як і читання, також має історію, й, на відміну від історії читання, питання щодо того, з чого саме варто розпочинати її вивчення, навряд чи викличе особливі дискусії. У цьому випадку відповідь напрошується ніби сама собою. Вивчення історії рецепції варто було б починати з огляду перекладів. Саме переклад прийнято цілком слушно і справедливо вважати основною формою сприйняття однієї літератури іншою в рамках двосторонніх літературних зв'язків між першою і другою або їхньої спільної участі у міжлітературних взаєминах багатостороннього типу. Втім, не заперечуючи коректності подібного підходу, варто було б, при цьому, звернути увагу на той факт, що будь-яка рецепція за будь-яких умов і обставин неодмінно має свій «нульовий» цикл. Під ним пропонуємо розуміти перші виявлення інтересу до інонаціональної літератури та до її представників, перші кроки ознайомлення з її зразками поза перекладним дискурсом, які мають місце до появи перших перекладів у вигляді різного роду згадок про письменників, про їхні біографії та твори, інформації про перебування "своїх" письменників у просторі інонаціональної літератури, листування, книгообмін, особисті контакти та ін.

Читання (рецепція), тлумачення (інтерпретація) текстів, надання цим текстам сенсу становлять елементи єдиного процесу, зберігаючи, проте, при цьому певну автономію, а також здатність дистанціюватися одне від одного в часі. Саме ця особливість кожної із цих трьох стадій сприйняття читачем художнього твору-тексту дозволяє за певної міри абстрагування від того, що відбувається в реальному житті, розглядати окремо читання-рецепцію, окремо тлумачення-інтерпретацію, нарешті, окремо привнесення до процесу читання-тлумачення певного сенсу. Читання як власне читання, тобто сприйняття оригінального тексту, та читання як сприйняття тексту перекладного, тобто читання як рецепція інонаціональних зразків через посередництво їх перекладу рідною мовою, це не одне й те саме. Читання як рецепція передбачає не лише прочитання певного тексту, а й освоєння контексту, пов'язаного з відомостями про літературу, звідки цей текст походить. Інакше кажучи, читання, з одного боку, тексту, з іншого, – контексту (останній, при цьому, має іншу природу, ніж контексти, які прийнято виділяти у випадку не з перекладним, а з оригінальним текстом). Або – читання тексту та літератури, з якої він береться.

Прочитати твір Т.Шевченка в перекладі англійською мовою для англійця або невідомого, звичайного, середньостатистичного представника англофонного світу з іншої країни англословного культурного ареалу у більшості випадків виявиться замало для того, щоб зрозуміти прочитане належним чином, на належному рівні, у достатньому обсязі (якщо, певна річ, мати на увазі при цьому рівень і обсяг, котрі є усталеними й звичними для рідної для

Кобзаря української літератури й українського читача). І справа тут аж ніяк не в наявності у Шевченкових текстах численних реалій саме українського життя та побуту або їхньої – контекстів – укоріненості в одних контекстах, притаманних саме для українського етнонаціонального світосприйняття, й алюзій на інші різноманітні контексти, Точніше кажучи, не лише в цьому. Без пояснень та коментарів щодо постаті Кобзаря як українського Месії та національного генія, його значення для українства, внеску у формування національної ідеї й цілої низки інших речей (зокрема, й таких, наприклад, як тісний зв'язок з фольклором) сприйняття перекладного тексту навряд чи можна буде вважати до кінця коректним. Навіть естетика та поетика автора «Причинної» і «Катерини» для рядового англійського читача здаватимуться незвичайними, не дуже зрозумілими, а, можливо, й дещо (якщо не надто) архаїчними. Зрозуміти їх, як належить, без додаткових пояснень, коментарів, ілюстрацій їм навряд чи вдасться.

Дозволимо собі ще раз процитувати Р.Дарнтон. «Джон Адамс вкривав книжки позначками, – пише він. – Йдучи слідом за ним його примірником «Розмірковувань про початок і основи нерівності» («Discourse on the Origin of Inequality») Руссо, можна побачити, як радикальна філософія Просвітництва зазірала до прихованого революціонера у помірному кліматі Квінсі, штат Массачусетс. Отже, Руссо у першому англійському виданні: «Не існує моральних стосунків між людьми в цьому стані [природному стані]; вони не можуть бути добрими чи поганими і не мають ані вад, ані чеснот. Тому правильним буде втриматися від оцінки їхнього стану... доки ми не виявили, чи є більше чеснот, чи вад серед цивілізованих людей». І Адамс на берегах: «Диво на диві! Парадокс на парадоксі! Який на диво проникливий цей містер Руссо! Але цей красномовний фат з його удаванням оригінальності змусив людей відчувати незадоволення забобонами і тиранією» [2, с. 205]. Є підстави не лише припускати, а й з великою мірою вірогідності стверджувати, що сповнена духом свободи – національної, соціальної, особистої, – духом патріотизму й поезія українського генія світового масштабу приблизно так само «зазірала» до тих, хто цікавився нею й загалом Україною, українською літературою у «помірному кліматі» Лондона, Манчестера, Ліверпуля, Бірмінгема, інших міст та містечок Великої Британії. Але для того щоб у такому «зазіранні» була користь для нових читачів Шевченкової поезії, потрібно було, щоб хтось узявся тлумачити її англійському читачеві, адаптуючи Кобзареве слово до специфічних умов сприйняття саме в цьому середовищі його сприйняття. У нашому розпорядженні, на жаль, немає фактів поміток когось з видатних англійських письменників, філософів, мислителів на маргінах творів Т.Шевченка, отже міркувати про те, які б «парадокси на парадоксі» міг би побачити в його творах хтось з них, яку саме реакцію вони б могли викликати у того чи іншого видатного британця, ми не в змозі. А це, на наш погляд, було б з точки зору висвітлення проблеми рецепції української літератури в Англії й англійському культурному ареалі надзвичайно важливо.

Рецепція національної літератури в інонаціональному літературному середовищі – це зовнішній бік сприйняття іншої літератури. Інтерпретація прочитаного, тобто, того, що потрапило до рецептивного поля іншої літератури, – бік внутрішній. Вміщення у власний національний контекст – естетичний, теоретичний, методологічний, політичний, – надання сенсу тому, що прочитане, – це вже адаптація нового матеріалу до свого літературного процесу, до власних естетичних, ідеологічних чи інших потреб. Цей процес відбувається переважно як взаємодія, з одного боку, явища, яке стає об'єктом рецепції, з іншого інонаціонального поля, до якого це явище включається як наслідок сприйняття. Активність або пасивність кожної зі сторін залежить від низки обставин, але у більшості випадків характер і особливості наслідків сприйняття визначаються, головним чином, стороною, яка сприймає. Дослідження того, хто, що, де, з якою метою, з яким успіхом сприймав з інших літератур у різні часи, мало б здійснюватися на двох рівнях: макро- і мікроаналітичному. Перший мав би забезпечити загальний погляд на проблему та її окремі аспекти, давши змогу виявити, описати, зрозуміти загальні закономірності рецепції. Другий – допомогти розкрити, в який спосіб, за рахунок чого (і кого) включається у кожному конкретному випадку в рецептивну модель відносин двох або кількох літератур те чи інше явище, а також – тоді, коли це можливо, – дати відповідь на запитання, чому об'єктом інтересу і сприйняття виступає саме воно, а не інші явища, близькі за змістом,

формою, якістю, соціальною роллю тощо. Тож, коли ряд учених на підставі проведеного зусиллями кожного з них аналізу історії читання стверджує, що настав час для поєднання, з одного боку, теорії й історії власне літератури як сукупності текстів та, з іншої, історії книжок, – це надихає дослідників рецепції національної літератури в інонаціональному літературному полі на те, щоб запропонувати доповнити історію літератури – історією її рецепції в інших літературах світу й у світовій літературі.

Історія літератури як історія її зовнішньої рецепції й сама по собі, й, особливо, як складова загального процесу включення національного у глобальне, перетворення локально-національного на загальне-глобальне заслуговує на особливу увагу, вимагаючи, до того ж, нових теоретико-методологічних підходів. Принципово важливим завданням, при цьому, виявляється вироблення теоретичного та практичного інструментарію, який би дозволяв розглядати рецепцію національної літератури як невід'ємну частину її історії. Беручи до уваги особливості сучасної доби, розв'язання цього завдання навряд чи можливо лише в рамках літературознавства. Тут, поза сумнівом, знадобилися б зусилля представників різних гуманітарних наук, а також дослідження міждисциплінарного характеру й змісту.

У цьому зв'язку доречно, на наш погляд, було б згадати ще й таке явище, як історію внутрішньої рецепції національної літератури. З точки зору його присутності та значущості в процесі рецепції української літератури в Англії й в англomовному культурному ареалі цей фактор, можливо, не такий уже й помітний, як того хотілося б, але зовсім не зважати на нього, гадаємо, було б неправильно. Важливість цього аспекту проблеми, принаймні, потенційну, можна зрозуміти, наприклад, з того, що Ю.Бедрик написав про історію сприйняття в Україні творчості В.Стуса, трактуючи при цьому поняття «сприймання» або «сприйняття» саме як рецепцію тільки не зовнішню, міжлітературну, а внутрішню, тобто, таку, що має місце всередині рідної для автора національної літератури. «Історія... сприймання Стуса, – пише дослідник, – і як філософа, і як естета – була і є, на наша погляд, не менш яскравою і різнобарвною, аніж історія самого його становлення в обох названих проявах. Проте як історію сприймання ми змушені розуміти дуже часто історію хиб і перекручень у сприйманні, адже саме вони і взяли найактивнішу участь у формуванні масових уявлень про Стуса в Україні, звідки й маємо, що навіть сучасне нам його сприймання подекуди нехтує тим, що поетові властиво було відмежовувати естетичні проблеми від політико-громадянських, на чому він сам неодноразового наголошував у різних формах протягом доби своєї творчої зрілості...» [3, с.3].

Ще один аргумент на користь пропозиції щодо доцільності зосередження уваги на історії зовнішньої рецепції національної літератури як невід'ємної складової її історії загалом наводить знову таки той самий, уже цитований вище, Р.Дарнтон. «Приділяючи увагу історії, – пише він, – літературні критики можуть уникнути небезпеки анахронізму; бо, як здається, іноді вони припускають, що англійці XVII ст. читали Мільтона так, ніби вони були вчителями коледжу в XX ст.... Вивчаючи книжки як фізичні предмети, бібліографи показали, що друкарське розташування тексту може великою мірою визначати його сенс і спосіб прочитання... Рухатися від книжок ін-кварто до ін-октаво (формати книжкових видань – Ю.Т.), значить, рухатися від елизаветинської до георгіанської Англії» [4, с.208]. З погляду теми нашого дослідження ця пропозиція, гадаємо, має принципове значення, встановлюючи практичні орієнтири для кращого й повнішого розуміння особливостей рецепції української літератури в англomовному світі в залежності від зміни історичних обставин, епох, а також деяких інших факторів контекстуального характеру.

Не менш, а, можливо, навіть у чомусь більш вагомою у цьому зв'язку уявляється настанова А.Бадью стосовно засадничих принципів побудови концепту моделі, розуміння якої потребує, на наш погляд, більш розлогого цитування. Відкидаючи відомі сучасній науці концепти й їхні інтерпретації (зокрема, якщо використовувати термінологію вченого, «емпіричну» та «ідеалістичну»), він береться за те, що сам називає «позитивною побудовою концепту», спираючись при цьому на «математико-логічний формалізм». «Прикметно, що з двох загальних обумовлень парадигматичної функції математики (аксіоматичне рішення і логічний примус наслідків) більша вага надається другому, – пише А.Бадью. – Звернення до нормованих записів формальної логіки – принциповий аспект, адже він встановлює разом із

матеріальністю позначень і символів щось на кшталт механізму запису, що протистоїть будь-яким емпіричним (експериментальні дані) та ідеалістичним (об'єкти, схоплені інтуїцією) інтерпретаціям. Навіть запропонована Локаном логіка означника [signifiant] підозрювалася в ідеалістичному ухилі, позаяк стверджує, що символ [symbole], входячи в побудову суб'єкта, завжди заміщує собою нестачу [est toujours le tenant-lieu d'un manque]. Я й сам широко використовував цю діалектику під час свого «повернення» до філософії... Але у статті... під назвою «Символ і нестача: про нуль»... я доводив, що нуль не є символом [marque] нестачі як такої (як стверджував Жак-Аден Мілер, інтерпретуючи Фреґу), а радше символом *нестачі символу* (курсив А.Бадью – Ю.Т.), тож останнє слово, якщо можна так сказати, залишається за матеріальністю записів, а не за чистою порожністю засобу передачі інформації». [5, с.15 – 16].

Для розуміння рецепції української літератури в англомовному світі в усій її повноті й динаміці й як явища, й як процесу, особливо, під кутом зору поетапного переходу від рецепції до інтерпретації та виходу до сфери імагології, формування образу її самої та нації, котра її створює, погляд на умовний «нуль» не як на нестачу як таку, а як на символ того, що А.Бадью кваліфікує як «нестачу символу», уявляється напрочуд конструктивним і продуктивним. Він, крім усього іншого, дозволяє, на наш погляд, з максимально можливою станом на даний момент оптимальністю поєднати, з одного боку, концептуально-історичний підхід, заснований переважно на оцінці характеру й особливостей епохи, з іншого, підхід емпірично-фактологічний, який ґрунтується на збиранні й описі окремих прикладів рецепції, незалежно від визначеної на інтуїтивному рівні вазі кожного з них.

Одне з першорядних завдань історії рецепції полягає в тому, щоб, з одного боку, виявити зв'язок між певною національною літературою як «річчю в собі», тобто, як власне літературою, створюваною певною мовою для певного кола читачів, і тією ж літературою як об'єктом уваги і предметом «споживання» в інонаціональному духовному й культурному середовищі, з іншої, – визначити відмінності між літературою «для своїх» та літературою «для інших». Доцільно було б також намітити напрямки пошуку й пояснення причин подібного роду відмінностей. Існує низка обставин, котрі у своїй сукупності утворюють ситуацію, в якій історія зовнішньої рецепції літератури навряд чи коли-небудь, де-небудь повністю співпаде з історією цієї літератури як історією її власних, окреслених національним колом, письменників, читачів, а також творів-текстів, які перші пишуть, а другі читають. Навіть простий перелік авторів у першому (історія письменників, твори яких перекладено іншими мовами, або представлено іншомовним читачам в якійсь інший спосіб) й у другому (історія письменників, твори яких існують лише мовою оригіналу, а про їхніх авторів ніде, крім їхніх власних країн, ніхто нічого не чув) випадках не буде ідентичною. Те ж саме стосується й переліку творів, а також багатьох інших, здавалося б, суто формальних показників і, певна річ, не лише них. Теоретично варіант співпадіння слід було б розглядати як можливий, але на практиці подібні випадки поки що невідомі, й для цього існує чимало найрізноманітніших причин як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру.

Література: 1. Дарнтон Р. Історія читання. / Дарнтон Р. // Нові підходи до історіописання. / За ред. П.Брока. / пер. з англ. / – 2-е українське видання, уточнене й виправлене. – К., Ніка-Центр, 2010. – 368 с.; Бедрик Ю., Василь Стус: проблема сприймання. / Бедрик Ю. // К. «Фотовідеосервіс», 1993. – 80 с.; Бадью А. Концепт моделі: Вступ до матеріалістичної епістемології математики. / Бадью А. / пер. з француз. // К., Ніка-Центр, 2009. – 232 с.

В статті предпринята попытка вынести на научное обсуждение проблему рецепции и интерпретации национальной литературы в инонациональной среде как неотъемлемой составной части ее общей истории. Проведена аналогия между прочтением литературного произведения представителями национальной литературы, к которой оно принадлежит, и читателями, воспринимающими произведение не на языке его написания, а в переводе на свой родной язык или на какой-либо "третий" язык-посредник. В развитие известной "формулы А.Белецкого" обращено внимание на целесообразность выравнивания в правах в деле интерпретации текста не только автора и читателя, но еще и инонационального читателя.

Ключевые слова: рецепция, интерпретация, инонациональная среда, история литературы, автор, читатель, инонациональный читатель.